

lemzőbb és legüdvözlendőbb vonásának tartok, többségükben sikerült megvalósítania. Néha talán kissé túlságosan messzire hátrál vissza a prózai köznyelv felé, s ha a képekkel való gazdálkodás ilyen, idézett koncentrátsága nem mutatkozik a szövegben, az egyéb verstani lehetőségek (például ritmikai-prozódiai elemek) visszafogottabb alkalmazása miatt műfajhatárt kezd ki, és arra késztet, hogy prózaként olvassam verseit – de a túlnyomórészt intenzív fordulatok alapvetően kárpótolnak az elbeszélés kerülőútjaiért.

PRÁGAI TAMÁS

(Balassi Kiadó, Bp., 2001. 112 o. 900 Ft)

John Fowles: *A mágus*

Feig András értő magyar fordításának háttérében nem egy, hanem két szöveg áll. Fowles 1977-ben, az első megjelenés után tizenkét évvel készítette el a véglegesnek szánt változatot, s az ehhez írt, a magyar változatban sajnos nem közölt előszóban első regényének nevezi *A mágust*, annak ellenére, hogy már az első megjelenés idején két másik publikációt mondhatott magáénak, köztük a sikeres *Lepkegyűjtőt*. A meglepő kijelentést a korábbi írásokat

megelőző vázlatokkal, kidolgozott részletekkel magyarázza, ám ugyanakkor a regény bizonyos hiányosságaira és víziójának alapvetően kamaszos jellegére is utal. Noha ehhez a kérdéshez közvetlen módon csak annyiban tér vissza, hogy felsorolja, mely más művek formálták az alakuló regényt – Henry Jamestől *A csavar fordul egyet*, Alain-Fournier tollából *Az ismeretlen birtok*, Dickens-től a *Szép remények* –, az ezután következő hétszáz oldal mint az elsőség és eredetiség kérdéséhez fűzött lenyűgöző kommentár is olvasható.

Ez az érdeklődés válik a történet közvetlen cselekménymozgató rugójává is. Amikor Nicholas, az iskolázott, de némileg életunt, írni próbáló főszereplő angoltanári állást vállal egy kies görög szigeten (a British Council jól bejáratott csatornáin keresztül), egyszerre van tisztában minden, a helyhez köthető mitológiai előzménnyel, és azzal az angol irodalomtörténetből jól ismert tényvel, mely szerint nem ő az egyetlen, aki klasszikus precedensekből próbál alkotóerőt meríteni. S ha írni nem is tanul meg, kultúrtörténeti célzások egész tárházát sikerül azonosítania. Vendéglátójában, a külföldi helybeli milliárdosban először Prosperót ismeri fel, majd a görög színházi alapokat az avantgárd és a pszichodráma elemeivel kiegészítő modern rendezőt, kinek egyre ördögibbé váló trükkjeit a művelt ember

reflexével próbálja néven nevezni, osztályozni és besorolni önnön tapasztalatai közé. Közben az olvasó is megtanulja dekódolni ezeket a hirtelen megvilágosodásokat. Amikor a fiatal elbeszélő sokadszor jelenti ki, hogy most végre megértette, mi történik, érdemes felkészülni egy újabb, az előzőeket teljesen átértelmező, valóban Henry James-es csavarra. Öreg ellenfele stratégiai műveleteivel sikeresebben előzi meg Nicholas megannyi ügyes kezdeményezését, szerelem és ráció diktálta válaszlépését, mint ahogy Nicholas „leplezné le” – rendszeresen és többnyire tévesen – új környezete eredetinek tetsző eseményeit.

Noha a küzdelem alapvetően intellektuális jellegű, a műveltségi kvíz-műsorok sterilítése nem teszi tönkre kibontakozását. Fowles, aki végül elvetette az „istenjátszma” kifejezést (mint alternatív címet *A mágnus* helyett), egy olyan világot hozott létre, melyben a számos adok–kapok viszony valóban nem „játék”, hanem „játszma”; a látszólag ártatlan hazugságok következménye visszavonhatatlan, és a sokszor szó szerint húsba vágóan valóságos tét reménye – majd egyre inkább félelme – alapjaiban forgatja fel az érintettek önmeghatározását és önazonosságát. „Istenjátszmáról” van szó abban az értelemben is, hogy a kirkéi szexualitás és iszonytató erőszak bőven adagolt kalandjait csak fukaron mért magyarázatok kísérik. Fowles nem

pusztán a helyszínnel, hanem a modern ember értelmezési kényszerének nevetségessé tételével is a görög mítoszok világát idézi meg. A Nicholasszal szemben álló szereplők nem magyaráznak semmit, tetteik indítéka hozzáférhetetlen, vezérük afféle istenpótlékként diktálja az újabb és újabb játszmák szabályait. Melyik ezek között a legelső, a mértékadó? Élvezetes ritmusban merülnek föl és vesztik érvényüket a múlt mítoszai helyébe lépő pszichoanalitikai, vallási, történelmi, filozófiai és egyéb értelmezési stratégiák, melyekbe szalmaszálként kapaszkodik a történet detektív szerepbe kényszerülő, hangsúlyozottan modern főhőse. Fowles több más teremtményétől eltérően ő szükségből lesz gyűjtő. Töredékekből, alig összeillő tudásdarabokból próbál eljutni a megértés teljességéhez, s a hasonmásokban amúgy is bővelkedő regény ennek ábrázolásával hozza létre a végső tükröképet, azaz a Nicholashoz hasonló, az értelmezés megkerülhetetlenségével szembenéző olvasó alakját.

JUHÁSZ TAMÁS

(Európa Kiadó, Bp., 2001. 770 o. 2800 Ft)